

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО

3. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2012 році: Статистичний збірник. – Київ: Державна служба статистики України, 2013. – 149 с.
4. Черенько Л. М. Оцінка ефективності адресних програм соціальної допомоги [Електронний ресурс] / Черенько Л. М. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/arhiv/2012_28_11Cherenko.rar.
5. Арапетян А. Чисті прибутки соціального підприємництва / А. Арапетян, О. Архипчук // Практика управління. – 2000. – №7, липень.
6. Dawans V. The Four Lenses Strategic Framework. Toward an Integrated Social Enterprise Methodology [Електронний ресурс]. / Dawans V., Alter K. – 2009. – 22 p – Режим доступу: <http://www.4lenses.org/setypology/classification>.
7. Розвиток соціального підприємництва [Електронний ресурс] // Сайт Британської ради в Україні. – Режим доступу: <http://www.britishcouncil.org.ua/programmes/society/social-enterprise-development>.
8. Study on Practices and Policies in the Social Enterprise Sector in Europe / Final Report / Eva Heckl (Co-ordination), Ingrid Pecher, Satu Aaltonen, Pekka Stenholm // Submitted by: Austrian Institute for SME Research and TSE Entre, Turku School of Economics, Finland. –Vienna, 2007. – 73 p.
9. Поважний О. С. Державне управління розвитком соціального підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / Поважний О. С., Пономаренко О. В. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpdduu/du/2010_152/02.pdf.
10. Final Report on the ENRD Rural Entrepreneurship Thematic Initiative: Rural Finance. Compiled by the ENRD Contact Point, 28th March, 2012. – 99 p.

УДК 65.012.8

Л.Р. Руснак,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ШАХРАЙСТВО ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація

У статті розглядаються підходи до визначення безпеки підприємництва загалом та виокремлення шахрайства як однієї із важливих загроз економічній безпеці України. Визначено основні системні наслідки тінізації в економічній сфері, а саме: втрата дієвості важелями грошово-кредитної політики, втрата дієвості фіскальними інструментами, марнотратство дефіцитних бюджетних ресурсів, зниження потенціалу соціальної політики, занепад соціальної сфери, поширення тіньової зайнятості, зростання диференціації доходів населення, зниження рівня нагромадження в суспільстві та втрата ним інвестиційного потенціалу, вилучення ресурсів з процесу суспільного відтворення, гальмування переходу до інноваційної моделі розвитку у зв'язку з недостатнім розвитком інвестування та неефективним відтворенням людського капіталу. Пропонується розробка комплексної програми протидії шахрайству як загрози економічній безпеці підприємництва в Україні.

Ключові слова: безпека підприємництва, детінізація економіки, фінансове шахрайство, ринкова економіка, економічні злочини.

Л.Р. Руснак,

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЕУ, г. Черновцы

МОШЕННИЧЕСТВО КАК УГРОЗА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье рассматриваются подходы к определению безопасности предпринимательства в целом и выделения мошенничества как одной из важных угроз экономической безопасности Украины. Определены основные системные последствия тенизации в экономической сфере, а

именно, потеря действенности рычагами денежно-кредитной политики, потеря действенности фискальными инструментами, расточительство дефицитных бюджетных ресурсов, снижение потенциала социальной политики, упадок социальной сферы, распространение теневой занятости, рост дифференциации доходов населения, снижение уровня накопления в обществе и утрата им инвестиционного потенциала, изъятие ресурсов из процесса общественного воспроизводства, торможение перехода к инновационной модели развития в связи с развитием инвестирования и неэффективным воспроизведением человеческого капитала. Предлагается разработка комплексной программы противодействия мошенничеству как угрозы экономической безопасности предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: безопасность предпринимательства, детенизация экономики, финансовое мошенничество, рыночная экономика, экономические преступления.

Larisa R. Rusnak,

Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi

FRAUD AS A THREAT TO ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES DEVELOPMENT IN UKRAINE

Annotation

In the article the approaches to definition of entrepreneurship security in general and separation of fraud as one of important threats of economic security of Ukraine are examined. The basic system of shadowing effects in the economic sphere, namely, the loss of effectiveness of the levers of monetary policy, the loss of effectiveness of fiscal instruments, waste of scarce budgetary resources, reduce of the potential of social policy, social decline, the spread of shadow employment, increase of income differentiation, reduce of accumulation in society and the loss of investment potential, extracting resources from the process of social reproduction, inhibition of transition to innovative development model in relation to the development of inefficient investment and the creation of human capital. It is proposed to develop a comprehensive anti-fraud program as a threat to economic security business in Ukraine.

Keywords: security of an enterprise, shady capital, financial fraud, market economy, economic crimes.

Постановка проблеми. Тінізація економіки веде до розквіту правового нігілізму, посилення процесів криміналізації економічних відносин, заміщення прозорого державного контролю кримінальним, поширення корупції в органах державної влади, що, зрештою, підриває довіру до держави. Украй важливо зважати на те, що проблема тіньової економіки виходить за межі суто правових відносин і має насамперед макроекономічну природу. Основними системними наслідками тінізації в економічній сфері є: втрата дієвості важелями грошово-кредитної політики через значний обсяг оборотів гривневої та валютної маси, які не регулюються засобами банківської системи; втрата дієвості фіскальними інструментами; марнотратство дефіцитних бюджетних ресурсів; зниження потенціалу соціальної політики, занепад соціальної сфери, поширення тіньової зайнятості, зростання диференціації доходів населення; зниження рівня нагромадження в суспільстві та втрата ним інвестиційного потенціалу, вилучення ресурсів з процесу суспільного відтворення; гальмування переходу до інноваційної моделі розвитку у зв'язку з недостатнім розвитком інвестування та неефективним відтворенням людського капіталу.

Окреслені фактори розвитку тіньової економіки призводять до негативних наслідків в офіційному економічному секторі, серед яких: втрата податкових надходжень до бюджету і, як результат, — ускладнення виконання фінансових зобов'язань держави; недовіра до управлінських рішень внаслідок відсутності повної та об'єктивної офіційної інформації про розвиток економічних процесів в Україні; зниження рівня внутрішньої інвестиційної активності через неможливість відкритого витрачання тіньовими структурами прихованих від оподаткування доходів та їх вплив за кордон; зменшення інтересу потенційних стратегічних інвесторів до українських підприємств, що відчутно гальмує процеси приватизації та фінансового оздоровлення виробництва; зростання рівня криміналізації суспільства та економіки через збільшення кількості економічних злочинів і проникнення капіталів кримінального походження.

Детінізація економіки — це цілісна система дій, спрямована передусім на подолання та викорінення причин та передумов тіньових явищ і процесів. Стратегічною метою детінізації економіки має стати істотне зниження рівня тінізації шляхом створення сприятливих умов для залучення тіньових капіталів у легальну економіку та примноження національного багатства. Виведення на "світло" тіньових капіталів сприятиме відчутному збільшенню національного інвестиційного потенціалу і ступеня його реалізації, матиме значний позитивний ефект для бюджетної сфери, слугуватиме зміцненню довгострокової стабільності та зорієнтованості національної економіки на стратегічний розвиток і зростання, сприятиме зміцненню економічної безпеки держави. Сьогодні детінізація економіки входить до стратегічних засад державної політики України. Проте дотепер не створено чіткого механізму: міжвідомчої координації, ефективного і системного використання усіх наявних ресурсів і засобів розвідувальних, контррозвідувальних, правоохоронних, контролюючих, фінансових та інших державних органів, потенціалу громадянського суспільства у розв'язанні поставлених проблем. Поряд з витісненням кримінальних та інших незаконних сфер тіньового економічного обігу існує необхідність впровадження ефективних механізмів повернення до офіційного сектора економіки капіталів некримінального походження.

З початком проведення в країні радикальних ринкових реформ шахрайство в підприємстві стало однією з найбільш характерних його рис. Водночас, тіньові й кримінальні відносини залишаються іманентною властивістю українського бізнесу. Саме шахрайство виступає сутнісною рисою більшості економічних злочинів. Це не може не занепокоїти, оскільки шахрайство виступає головною перешкодою на шляху формування цивілізованої системи соціально-економічних і організаційно-управлінських

відносин у національному господарстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження фінансового шахрайства заклали вітчизняні й зарубіжні вчені, зокрема: В. Бахін, Р. Белкін, А. Волобуєв, Ю. Грошовий, О. Долженков, А. Іщенко, І. Козаченко, В. Лисиченко, Г. Матусовський, Д. Никифорчук, М. Погорецький, М. Шумило та ін.

Проблеми протидії економічній злочинності, зокрема у фінансовій сфері, стали предметом наукових досліджень учених у галузі кримінального права, кримінології та фінансово-правових дисциплін: В. Глушкова, Н. Гуторової, О. Джужі, О. Дудорова, Ю. Дьоміна, А. Закалюка, О. Кальмана, О. Копана, Р. Калюжного, В. Коваленка, О. Користіна, М. Корнієнка, О. Костенка, П. Яні, В. Ларічева, В. Лунєєва, М. Мельника, А. Савченка, Р. Сатуєва, В. Тація, Л. Стрельбицької, Є. Стрельцова, М. Хавронюка, В. Шакуна, О. Ярмиша та ін.

Метою статті є дослідження підходів до визначення безпеки підприємництва загалом та виокремлення шахрайства як однієї із важливих загроз економічній безпеці України зокрема.

Викладення основного матеріалу. У ринкових умовах господарювання підприємство, як відкрита система, функціонує у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та постійною динамікою. Таке середовище змушує керівництво швидко адаптуватися до нових умов, потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в ринковій економіці, врахування чинників невизначеності та нестійкості економічного середовища.

Найважливішими факторами, що впливають на економічну безпеку підприємства, є ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ на світові ринки збуту, інвестиційна привабливість регіону, держави. Насамперед економічна безпека підприємства залежить від економічної безпеки держави, регіону, адже ґрунтується на їхньому фінансовому, сировинному та виробничому потенціалі, перспективах розвитку. Наявність багаторівневої концепції економічної безпеки господарюючих суб'єктів усіх рівнів дає можливість забезпечити передбачуваність зовнішніх загроз підприємствам.

Економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого - є частиною (елементом) економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою. В перехідні періоди розвитку економіки домінуючими є дослідження макроекономічних аспектів економічної безпеки.

В даний час питання забезпечення умов економічного зростання підприємства виходять на перший план. На розвиток підприємства роблять

вплив такі чинники, як нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в країні, міжнаціональні, регіональні, територіальні конфлікти, недосконалість законодавства, криміналізація суспільства, шахрайство, корупція та інші. Все це різко загострило проблему забезпечення економічної безпеки підприємства (далі – ЕБП), яка виникла доволі давно, і сьогодні, вже склався певний категорійний апарат, існує декілька підходів до визначення та забезпечення цієї безпеки.

Але відсутність єдиної і повної думки про економічну безпеку підприємства обумовлює необхідність подальшого пошуку шляхів та способів розв'язання цієї проблеми [2, с.25].

Підтвердженням актуальності проблеми вивчення ЕБП є усвідомлення цієї актуальності керівниками підприємств і створення в організаційній структурі управління підприємствами спеціальних підрозділів для забезпечення цієї безпеки, але ці структурні підрозділи не мають розробленої і ефективно функціонуючої наукової системи оцінки рівня безпеки, теоретичної бази своєї роботи, що істотно знижує результативність таких структурних підрозділів.

Загалом можна виділити декілька підходів різних авторів до визначення ЕБП:

1. Як захист проти економічних злочинів. Дуже часто забезпечення ЕБП зводять до протистояння, захисту від різного роду економічних злочинів (крадіжки, шахрайства, фальсифікації, промислового шпигунства і т.д.). Поза сумнівом, ці загрози дуже важливі і повинні постійно аналізуватися і враховуватися, але зводити ЕБП лише до цього не можна. Це поняття набагато ширше.

2. Як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз. Підприємство – це, перш за все, об'єкт економічних відносин. Власник підприємства насамперед ставить результатом діяльності підприємства досягнення поставленої ним мети, яка, як правило, носить економічний характер.

Чи виникатимуть в процесі цього досягнення загрози, чи вестиметься з ними боротьба, як вона вестиметься, власникові, швидше за все невідомо. Власне, боротьба з загрозами найчастіше не є метою створення і володіння підприємством, веденням економічної діяльності. Втім, міркування про економічну доцільність ведення боротьби з загрозами напевно викличе зацікавлення власника, адже це безпосередньо зачіпає його матеріальні інтереси, оскільки ведення цієї боротьби вимагає здійснення витрат, а виграш неочевидний [3, с.256].

3. Як стан ефективного використання ресурсів або потенціалу. Підхід, який уникає вживання поняття загрози у визначенні ЕБП, базується на економічних поняттях досягнення мети, функціонування підприємства, тобто є ресурсно-функціональним підходом.

Сучасний термінологічний словник подає таке визначення: «Економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і для забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому» [4].

Безумовно, ефективність використання корпоративних ресурсів (як причина або як наслідок) провокує виникнення характеристики ступеня ЕБП. Водночас, виникає проблема визначення, що саме відноситься до цих корпоративних ресурсів і чи розглядати їх вплив на ЕБП разом чи окремо.

У визначенні не згадана можливість використання некорпоративних ресурсів забезпечення ЕБП, наприклад правоохоронних органів, системи регулювання торгових та виробничих відносин. Також неможливо визначити, чи відбувається швидкий та динамічний розвиток підприємства, чи навпаки, застій, стабільне функціонування.

«Економічна безпека підприємства – стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому» [1, с.138].

У цьому визначенні вже з'являються два важливі моменти: критерій забезпечення безпеки і досягнення мети бізнесу, а також враховуються чинники зовнішніх умов – конкуренція, ризик. Також зазначається і умова досягнення мети бізнесу – ефективність використання ресурсів. Але не слід забувати про можливість визначення керівництвом заздалегідь нереальних цілей або спеціально спланованих дій, які можуть бути сприйняті як перешкода для досягнення мети.

4. Як наявність конкурентних переваг. Підхід, прихильники якого вважають, що наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням забезпечать йому певний рівень економічної безпеки [5, с.55]. Але сам факт наявності переваг і потенціалу, без їх використання і реалізації, не гарантує підприємству економічної безпеки.

5. Як реалізація і захист економічних інтересів. Відносно більш новий підхід, що заснований на реалізації і захисті економічних інтересів підприємства, визначає ЕБП як захищеність його життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, тобто захист підприємства, його кадрового й інтелектуального потенціалу, інформації, технологій, капіталу і прибутку, який забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру.

Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко під економічною безпекою підприємства розуміють засіб гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища та їх часткову захищеність від загроз [6].

Аналіз понять ЕБП, кожне з яких зі своїх позицій розкриває його природу, дозволяє виділити в них найбільш істотні міркування.

1. Велика частина авторів під ЕБП розуміють стан потенційної жертви, об'єкта небезпеки.

2. ЕБП доволі часто розглядається як здатність підприємства ефективно використати ресурси та наявні ринкові можливості в умовах цілеспрямованої руйнуючої дії ззовні або із самого підприємства.

3. ЕБП - поняття системне, це властивість підприємства, побудованого на принципах стійкості, саморегуляції, цілісності. ЕБП покликана захистити кожну з цих властивостей, оскільки руйнівна дія на будь-яку з цих властивостей приведе до загибелі підприємства загалом.

4. ЕБП розглядається як вирішальна умова діяльності підприємства.

5. ЕБП в абсолютному своєму виразі – відсутність небезпек і загроз.

6. Існує припущення, що вплив загроз можна нейтралізувати повною мірою, але у більшості випадків це можливо лише частково.

7. Елементом майже всіх понять виступає загроза як реальна ознака небезпеки. Причому загроза в цьому контексті набуває якості сутнісної характеристики. На основі аналізу всіх підходів і розкриття змісту ЕБП виявляється, що загроза і боротьба з нею є суттю безпеки.

Висновок. Безпека в початковому і в найзагальнішому сенсі слова — це стан, при якому не загрожує небезпека. Але для підприємства бути в безпеці зовсім не означає функціонувати без небезпек. Останні існують завжди або майже завжди і в певних межах можуть навіть мати позитивне значення, вони стають однією з причин необхідної активності підприємства. Небезпеки, проблеми, труднощі та ризики не тільки неминучі в діяльності підприємства, але і корисні певною мірою, оскільки вони відіграють також і мобілізуючу роль в цій діяльності. Комплексна програма протидії шахрайству спрямована на управління ризиками та побудову надійної системи контролю. Ефективна система внутрішнього контролю здатна мінімізувати ризики шахрайства з метою надання впевненості керівництву підприємства та зовнішнім користувачам звітності в її об'єктивності та достовірності.

Розробка комплексної програми відіграє важливу роль, оскільки допомагає керівництву компанії побачити весь механізм контролю загалом та звернути увагу на підвищення ефективності функціонування конкретних засобів контролю. Всі засоби контролю тісно пов'язані між собою, їх системне та комплексне застосування може дати свій синергетичний ефект для протидії

шахрайству. Жоден окремо взятий засіб контролю не буде мати значного впливу на розв'язання проблеми боротьби з шахрайством. Запровадження на практиці комплексної програми боротьби з шахрайством допоможе керівництву створити ефективну систему управління ризиками, надійно оцінювати стан системи контролю, отримувати об'єктивну інформацію про фінансовий стан компанії.

Надалі дослідження програми боротьби з шахрайством планується проводити за окремими напрямками: попередження, виявлення та реагування для більш детального вивчення існуючих засобів контролю та пошуку нових превентивних інструментів, а також провести глибокий аналіз побудов систем управління ризиками. Усунення негативних наслідків, які впливають на розвиток економічних процесів на українських підприємствах, призведе до детінізації економіки і усунення шахрайства як однієї із важливих загроз економічній безпеці України зокрема.

Список використаних джерел:

1. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / [под. ред. Е. А. Олейникова]. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-синтез», 1997. 288 с.
2. Пономарьов В. П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.06.01 / В. П. Пономарьов / Східноукр. держ. ун-т. – Луганськ, 2000. – 27 с.
3. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов [Гусев В. С., Демин В. А., Кузин Б. И. и др.]. – СПб : Очарованный странник, 2001. – 288 с.
4. Современный толковый словарь. – М. : Большая Советская Энциклопедия, 1997.
5. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку / Н. Лоханова // Економіст. – 2005. – № 2. – С. 52-56.
6. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.

УДК 65.012.8:33

В.Ю. Халіна, к.е.н.,

Харківський національний університет будівництва та архітектури,
м. Харків

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація

У статті розглядається методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства. В запропонованому методичному підході складові економічної безпеки згруповані наступним чином: фінансова, техніко-технологічна, інтелектуально-кадрова, політико-правова та екологічна. Відповідно до цього сформовано систему показників оцінки рівня економічної безпеки. Систематизувавши показники, було відібрано низку найбільш інформативних. У наведеному методичному підході особливу увагу приділено кількісній оцінці економічної безпеки підприємства. Однозначність та точність кількісної оцінки рівня економічної безпеки підприємства здійснюється шляхом визначення узагальнюючого показника, а також локальних показників для оцінки певних складових економічної безпеки, що дає можливість визначати, у якій саме сфері діяльності підприємства існують проблеми, що потребують негайного усунення для збереження задовільного рівня економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, кількісна оцінка, система показників, узагальнюючий показник.